

**ДОМАШНЄ ЧИТАННЯ ЯК СКЛАДОВИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

integral para los discapacitados. – [El recurso electronico]. – El regimen del acceso: <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=gladnetcollect>.

8. *Ley 20.422 establece normas sobre igualdad de oportunidades e inclusion social de personas con discapacidad. – [El recurso electronico]. – El regimen del acceso: <http://www.leychile.cl/Navegar?idLey=20422>.*

9. *Samaniego de Garcia P. Personas con discapacidad y acceso a servicios educativos en Latinoamerica. Analisis de situacion. – Madrid:*

Comite Espanol de Representantes de Personas con Discapacidad, 2009. – 538 p.

10. *Ley 20.032 establece sistema de atencion a la ninez y adolescencia a traves de la red de la colaboradores del SENAME, y su regimen de subvencion. – [El recurso electronico]. – El regimen del acceso: <http://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=240374>.*

11. *Ley 20.191 de 2 de junio de 2007. – [El recurso electronico]. – El regimen del acceso: <http://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=261383>.*

Стаття надійшла до редакції 04.11.2014

УДК 373.42:373.461:811.1/2

Людмила Левицька, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики німецької мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

**ДОМАШНЄ ЧИТАННЯ ЯК СКЛАДОВИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

У статті розглянуто проблему створення цілісної, науково та методично обґрунтованої системи організації домашнього читання на уроках іноземної мови в середній школі. Основна увага акцентується на необхідності використання для цього автентичних художніх текстів або серії їх фрагментів.

Ключові слова: домашнє читання, методика, спосіб організації заняття, художні тексти, автентичність, літературно-країнознавчий текст.

Літ. II.

Людмила Левицкая, кандидат педагогических наук, доцент кафедры практики немецкого языка Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

**ДОМАШНЕЕ ЧТЕНИЕ КАК СОСТАВНОЙ КОМПОНЕНТ ОБУЧЕНИЯ
ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ**

В статье рассматривается проблема создания целостной, научно и методически обоснованной системы организации домашнего чтения на уроках иностранного языка в средней школе. Основное внимание акцентируется на необходимости использования для этого аутентичных художественных текстов или серии их фрагментов.

Ключевые слова: домашнее чтение, методика, способ организации занятия, художественные тексты, аутентичность, литературно-краеведческий текст.

*Ludmyla Levytska, Ph. D. (Pedagogy) Docent of the German Language Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko*

**HOME READING AS AN INTEGRAL COMPONENT OF TEACHING FOREIGN
LANGUAGE IN THE SECONDARY SCHOOL**

This article is dedicated to the problem of creating of the integrated, scientifically and methodically grounded system of organisation of foreign language lessons of home reading in the secondary school. The main attention is paid to the necessity of usage of authentic literary texts or a series of their extracts.

Keywords: home reading, methodology, method of lesson organisation, literary texts, authenticity, literary and cultural text.

Постановка проблеми. Сучасна освіта спрямовує навчальну діяльність на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей, що у майбутньому дозволять випускникам школи

комфортно почуватися у сучасному мультинаціональному просторі. Це забезпечується активною переорієнтацією шкільної іншомовної освіти на комунікативно-діяльнісне, особистісно орієнтоване та культурологічне спрямування

навчального процесу. Саме цей аспект змушує переосмислити теоретичні підходи до вибору технологій і засобів навчання іноземної мови. Практична значущість вивчення даної проблеми полягає в створенні таких умов, за яких організація навчальної діяльності зможе підвищити ефективність навчання іноземним мовам, реалізуючи її головну мету – формування комунікативної компетенції. Учні не тільки оволодіють новими способами і засобами вираження думки, але і зможуть долучитися до іншої культури, що допоможе їм побачити і зрозуміти навколишній світ у його розмаїтті, глибше усвідомити себе як представника іншої соціокультурної спільноти.

У контексті нових підходів і змін у стратегіях навчання іноземних мов та мовної освіти в цілому, домашнє читання творів художньої літератури країни, мова якої вивчається, стає важливим і невід'ємним аспектом процесу навчання іноземних мов, при цьому, саме поняття “домашнє читання” потребує нового осмислення, а його реалізація як змістового компонента навчання потребує розробки методичних положень, пов'язаних з його проведенням та організацією.

Об'єктом дослідження є домашнє читання як засіб навчання іноземної мови у середній школі.

Мета даної статті: виявлення основних критеріїв відбору текстів для домашнього читання, і ефективних підходів до навчальної діяльності на уроках домашнього читання, кінцевим результатом яких буде досконале оволодіння іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми наукового пошуку. Проблема навчання читання в процесі вивчення іноземної мови висвітлюється в роботах Г. Барабанової, Н. Бичкової, О. Бігич, Н. Кучеренко, С. Ніколаєвої, Н. Селіванової, О. Шерстюк та ін. Так, у працях В. Фадеєва, О. Шерстюк, І. Шульги йдеться про навчання читання в старших класах загальноосвітньої школи. Роботи Н. Бичкової та Г. Подосиннікової присвячені навчанню читання студентів вищої мовної школи. У наукових розвідках Н. Бичкової, О. Бігич, А. Гризуліної, Н. Селіванової, Ж. Тищенко відображено питання організації домашнього читання в середній школі та вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Домашнє читання як форма самостійної роботи у вивченні іноземної мови покликане вирішувати одне з основних завдань вчителя – виховати культуру самостійної роботи учня та сформувати навички у розвитку різноманітних мовних умінь при опануванні мовним матеріалом. Завдання

навчальної діяльності – визначити зміст навчання та забезпечити раціональну організацію самонавчання. Адже надмірна активність вчителя в передачі знань, в надто ретельних поясненнях часто приводить до гальмування в сприйнятті учнів. Під самостійною роботою учнів розуміється діяльність, яка передбачає їх максимальну активність по відношенню до предмету діяльності, в нашому випадку читання іноземною мовою [6].

Під домашнім читанням розуміється обов'язкове для всіх учнів, додаткове щодо вимог програми, постійне читання з метою вилучення змістовної інформації. За характером розуміння читаного – це синтетичне читання, оскільки мовна форма текстів в даному випадку не вимагає від читача значних мисленнєво-вольових зусиль для її розкриття, і основна увага читача спрямована на вилучення інформації. За способом читання – це читання про себе або в ідеальному вигляді – візуальне читання. За місцем і часом читання – це позакласне, домашнє читання. Отже, головне призначення домашнього читання – отримання інформації з текстів іноземною мовою. Разом з цим систематичне і планомірне домашнє читання є важливим джерелом і засобом збільшення лексичного запасу і розвитку навичок усного мовлення учнів [10].

Домашнє читання як самостійний аспект навчального предмету “іноземна мова” здатне, з одного боку, забезпечити більш міцне формування всіх видів комунікативної компетенції, з іншого боку, вирішити в процесі навчання іноземної мови завдання, які вимагають спеціального навчального та змістовного контексту. На середньому етапі навчання розвиток навичок реалізується за допомогою розвитку наступних проміжних умінь: вміння осмислити зміст всього тексту або його частин, синтезу значення понять при безпосередньому сприйнятті окремих фрагментів його змісту, застосування здогадки про значення незрозумілих елементів тексту та вміння обходити їх. Наступним важливим завданням домашнього читання на середньому рівні навчання є подальший розвиток умінь іншомовного говоріння. На уроці домашнього читання акцент переноситься на відображення в спілкуванні прочитаного (і у вигляді передачі змісту, і в обговоренні), тобто на комунікативне читання. Якість мовної творчості учня в рамках засвоєного матеріалу може бути досягнуто за допомогою організації спеціального комплексу завдань, спрямованих на навчання умінь смислового згортання і розширення тексту. З метою збереження комунікативного характеру

мовної діяльності навіть в навчально-мовному спілкуванні на заняттях з домашнього читання одне з основних завдань – навчити учнів обговорювати прочитане [7].

Однією з основних проблем навчання читання є проблема відбору текстів і чітка організація роботи з ними. Часто учні працюють з текстами, зміст яких виходить за рамки їх інтересів і потреб. Це призводить не тільки до зниження мотивації навчання, але й до втрати сенсу самого читання як виду мовленнєвої діяльності. Позаяк в нових умовах навчання іноземним мовам більше уваги приділяється усному мовленню. Ось чому дуже часто навчання читанню підпорядковується формуванню саме цих навичок. Замість вправ, орієнтованих на перевірку розуміння в цілому, учням пропонується зробити переклад, після чого проводиться опитування, що абсолютно неправомірно [1]. Проблема відбору матеріалу для читання стає особливо гострою на тому етапі, коли закінчується процес навчання читання і починається процес формування синтетичних умінь витягу інформації з тексту. “До цієї стадії, – учень вчиться читати, а тепер метою стає читати, щоб вчитися і дізнаватися. Або, ... якщо бути більш точним, він тепер читає з метою отримання інформації. Він, звичайно, ще вчиться читати, але на більш високому рівні, коли його увага більше зосереджується на інформації, яку він може отримати, а не на графемах і їх поєднаннях” [3].

Читання в школі доцільно розглядати як самостійний вид діяльності, де особливе місце повинно займати читання “про себе” з метою вилучення основної інформації з читаних текстів. При відборі необхідно враховувати насамперед вікові особливості, зацікавлення і потреби учнів. Не менш важливим при цьому є саме зміст текстів, новизна, практична значущість наявної в них інформації. Це завдання може бути успішно вирішене на основі автентичних текстів лінгвокраїнознавчого змісту. Доцільність відбору таких текстів пояснюється насамперед тим, що вони сприймаються учнями з підвищеним зацікавленням і великим ентузіазмом. В даному випадку ми маємо на увазі інформативне читання, яке, як відомо, покликане вирішувати більш широкі пізнавальні завдання. Саме автентичний текст, як ніякий інший навчальний текст, відрізняється своєю насиченістю. Під нею розуміється наявність в мові елементів, що несуть повторну інформацію, тобто інформацію, вже передану іншими елементами мови. Вона забезпечує не тільки можливість передачі повідомлення, але й функціонування таких механізмів мови, як прогнозування, що важливо і

при організації роботи над аудіюванням. Автентичні навчальні матеріали стимулюють відповідну діяльність учня, перетворюють її з виключно навчальної в особистісно значиму [4, 14 – 15].

При відборі текстів для домашнього читання важливе значення має змістовна сторона навчальних матеріалів, призначених для читання. Лише зміст здатний сформувати в учнів позитивну мотивацію, викликати потребу в читанні іноземною мовою. Слід зазначити, що зайвим є дублювання текстів для домашнього читання з темами, які пропонує програма. Доцільно було б використовувати твори представників національної літератури для повноцінного оволодіння мовою. Як показує власний педагогічний досвід, використання науково-популярної та іншої нехудожньої літератури для домашнього читання не є ефективним. Не можна не відзначити, що інтерес до читання науково-популярної літератури носить в підлітковому віці нестійкий і дуже індивідуальний характер. Це пояснюється передусім специфікою науково-популярного жанру (науково-популярній літературі властиве пізнання окремих сторін дійсності). Сприйняття такої літератури вимагає певного рівня фонових знань, в той час як інформація, що міститься в художньому творі, не залежить від підготовленості читача до сприйняття тексту. При читанні навчальних науково-популярних та інших нехудожніх текстів в рамках домашнього читання підлітки не готові сприймати інформацію через не сформованість пізнавального мотиву читання рідною мовою даної теми. Художні і нехудожні тексти, як відомо, різняться між собою і внутрішньомовними ознаками, а саме особливостями відбору і вживання мовних засобів. Нехудожні тексти представляють систему мови обмежено, реалізуючи її можливості настільки, наскільки це відповідає практичним потребам тієї чи іншої теми викладу. У таких текстах переважає абстрактна і термінологічна лексика, слова, що тяжіють до однозначності. Переважно нехудожні тексти обмежені набором певних словесних і синтаксичних конструкцій, носять більш стандартний характер з точки зору використання в них мовного матеріалу. Вважаємо, що читання такої літератури в рамках домашнього читання для збільшення словникового запасу буде не настільки ефективним в порівнянні з читанням художніх текстів, що вирізняються великою лексичною і граматичною своєрідністю [3, 8 – 9]. Доцільність використання художнього матеріалу підтверджується ще і тим, що методично більш

виправдано читати твори з продовженням, а не окремі тексти. Важливим доказом на підтвердження цієї тези є те, що труднощі розуміння коротких розповідей одноразового завдання значно більші, ніж творів з продовженням. При читанні уривків одного твору нерозуміння окремих моментів текстового фрагменту може компенсуватися на уроці під час обговорення прочитаного, що полегшує прочитання наступного уривка.

Наступним аргументом на користь художніх творів як основного матеріалу для домашнього читання є своєрідність їх композиційної побудови, що володіє, з одного боку, силою емоційного впливу на читача, з іншого – сприяє кращому розумінню прочитаного. Однією з основних рис художнього твору вважається фабульність. В основі його побудови завжди наявна певна сюжетна лінія. І в психологічному і в методичному плані важливу роль відіграють головні компоненти сюжету художнього твору: експозиція, зав'язка, перипетії, кульмінація, розв'язка, які сприяють правильній спрямованості розуміння подальшого викладу і ведуть до сприйняття змісту, а отже, стимулюють і мовну здогадку. Розвиток умінь усного мовлення на основі прочитаних художніх творів відповідає також віковим і психологічним особливостям учнів середнього та старшого підліткового віку. Якщо на початковому етапі навчання реальним стимулом природно-мотивованого спілкування виступають повсякденні події з життя учнів, то, починаючи з VII класу виявляється своєрідне протиріччя. Усно-мовна комунікація, присвячена навколишній дійсності, має певну стандартизацію. У міру ж розвитку, дорослішання, входження в старший підлітковий вік учень хоче індивідуалізувати ту чи іншу подію, але це вимагає знання набагато більшої кількості лексики, ніж словниковий запас, яким він володіє. Сюди додається ще один суб'єктивний момент. Якщо діти молодшого шкільного віку охоче діляться з учителем своїми турботами, переживаннями, домашніми подіями, то підліток вже не настільки відвертий з оточенням. Підлітки більш схильні розглядати і оцінювати вчинки і почуття літературних героїв, ніж свої власні. І хоча саме в цей віковий період у дітей відзначається поява особливого інтересу до свого внутрішнього світу, до своєї особистості, вони охочіше діляться цими роздумами опосередковано, через характеристику літературного героя. Художні твори при такому підході можуть бути успішно використані і як навчальний матеріал при роботі над власною мовою, і як загальнокультурний країнознавчий компонент [8].

Залежно від мети, яку вчитель ставить перед учнями, існують різні точки зору щодо етапів роботи над текстом. Отже, виходячи з мети навчання іноземних мов в сучасній школі, в організації домашнього читання розрізняють два етапи. Перший етап – власне читання як процес отримання інформації з тексту. Цей етап обов'язковий в роботі над будь-яким текстом. Другий етап – бесіда на матеріалі домашнього читання. Деякі методисти особливу увагу звертають на те, що ми називаємо передтекстовими вправами. Велика частина завдань орієнтована саме на роботу зі словами і граматичними конструкціями, використаними в тексті, які спрямовані на розвиток навичок усного мовлення. У такому випадку розглядаємо читання як засіб, а не мету навчання. Зазвичай виділяють три етапи роботи над будь-яким текстом: передтекстовий етап (етап антиципації), текстовий етап та післятекстовий. Очевидно, що післятекстовий етап буде необхідним в тому випадку, коли текст розглядається не стільки як засіб формування вмінь читати, скільки для розвитку продуктивних умінь в усній або письмовій мові, а простіше кажучи, умінь говорити і писати іноземною мовою [9, 160].

Таким чином, якого б підходу ми не дотримувалися, послідовність роботи над текстом буде приблизно наступна: передмовленнєві вправи, контроль поняття змісту (текстовий етап), контроль розуміння важливих деталей тексту (аналіз і оцінка, післятекстовий етап), аналіз літературно-стилістичних особливостей тексту. Необхідність передмовленнєвих вправ і літературного аналізу тексту залишається суперечливою, хоча це буде зумовлене скоріше не методичним підходом, обраним вчителем, виходячи зі своїх особистих поглядів і переконань щодо домашнього читання, а безпосередньо віком та індивідуальними особливостями учнів.

Методисти та вчителі пропонують багато видів завдань для роботи над текстами. Очевидно, що види робіт залежать від того, яку мету ми ставимо перед учнями. Якщо це читання заради читання, то завдання будуть орієнтовані тільки на контроль змісту. Якщо ми хочемо провести бесіду по прочитаному, то, крім завдань, згаданих вище, додаються ще й інші, щоб учні могли висловити свою думку, переходячи поступово від підготовленої до непередготовленої мови. Немає одностайності між методистами щодо необхідності передтекстових вправ, спрямованих на роботу з лексичними і граматичними структурами, використаними в тексті. Одні автори вважають, що такі вправи

обов'язкові й вони повинні передувати обговоренню самого тексту, оскільки таким чином в учнів збагачується словниковий запас і готується база для подальшого говоріння. Інші автори вважають, що читання – це самостійний вид мовної діяльності, а не засіб для навчання усного мовлення, тому попередня робота над словами тут буде зайва. Слід зазначити, що типи вправ залежать від віку учнів та рівня їх підготовленості. Так, у початковій школі тексти і завдання простіші для виконання, хоча і тут повинен бути присутній творчий задум. Учні середніх класів необхідно передбачити виконання значної кількості творчих завдань, а саме написання листа, роздумів щодо прочитаного.

При доборі текстів для читання вчителю необхідно враховувати насамперед принцип автентичності, тобто їх пізнавальної цінності, а також принцип доступності, системності та логіки викладу, зв'язку з вже вивченим і досліджуваним лексичним і граматичним матеріалом. Недотримання цих принципів дуже часто призводить до низької ефективності в роботі над читанням. Видається, що якщо в курсі вивчення мови в основу відбору матеріалу з домашнього читання покласти літературно-країнознавчий підхід, то він багато в чому буде більш ефективним як у плані навчання читання і усного мовлення, так і в плані підвищення культурно-освітнього рівня учнів. Отже, ефективне навчання іноземній мові можливе лише за умови використання матеріалів, взятих із життя носіїв мови або складених з урахуванням особливостей їх культури та менталітету. Автентичний текст являє собою природне мовне середовище, використання якого дозволить з більшою ефективністю здійснити навчання усіх видів мовленнєвої діяльності та імітувати занурення в природне мовне середовище на уроці іноземної мови. При доборі текстів для домашнього читання акцент робиться на літературно-країнознавчий підхід як на єдиний спосіб зберегти в матеріалі для читання всі компоненти автентичності.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що інтегративний і комплексний характер домашнього читання (за умови правильної постановки завдань, оптимальної організації навчальної діяльності з їх реалізації та наявності відповідного методичного забезпечення) здатний значно підвищити ефективність навчання іноземних мов у середній школі, розширити змістовний контекст діалогу культур. Бажано, щоб заняття з домашнього читання носили систематичний та системний характер, являли

собою ґрадувану систему, де кожна нова стадія власне читання здійснюється на новому, більш досконалому рівні, спираючись щоразу на раніше засвоєні вміння, розвиваючи їх і формуючи нові.

Перспективи подальшого дослідження. Одним із перспективних напрямів дослідження проблеми наукового пошуку вважаємо визначення принципів організації самостійної роботи учнів із вивчення іноземної мови, а також роль позакласних заходів у формуванні комунікативної компетенції, що набуває особливої актуальності в умовах входження України до європейської системи освіти.

1. Бичкова Н.А. *Навчання читання автентичних текстів лінгвокраїнознавчого змісту* / Н.А. Бичкова // *Іноземні мови*. – 1999. – № 1. – С. 18 – 24.

2. Бігич О.Б. *Навчання домашнього читання іноземною мовою у середніх навчальних закладах* / О.Б. Бігич, Ж.О. Тищенко // *Іноземні мови*. – 2000. – № 2. – С. 51 – 53.

3. Гризуліна А.П. *Навчання читання науково-популярної літератури англійською мовою: Навчальний посібник* / А.П. Гризуліна. – М.: Вища школа, 1978. – 110 с.

4. Носович Е.В. *Параметри аутентичного учебного текста* / Носович Е.В., Мильруд Р.П. // *Иностранные языки в школе*. – 1999. – № 1. – С. 11 – 18.

5. Подосиннікова Г.І. *Принципи відбору фрагментів англійських художніх текстів для навчання ідіоматичного розмовного мовлення на середньому етапі вищої мовної школи* / Г.І. Подосиннікова // *Іноземні мови*. – 2000. – № 4. – С. 27 – 29.

6. Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Є. *Методика навчання іноземних мов у середній школі [Текст]* / Г.В. Рогова, Ф.М. Рабинович, Т.Є. Сахарова – М.: Просвещение, 1991. – 351 с.

7. Селиванова Н.А. *Домашнее чтение – важный компонент содержания обучения иностранным языкам в средней школе* // *Иностранные языки в школе*. – 2004. – № 4. – С. 21 – 26.

8. Селиванова Н.А. *Литературно-страноведческий подход к отбору текстов для домашнего чтения* / Н.А. Селиванова // *Иностранные языки в школе*. – 1991. – № 1. – С. 61 – 64.

9. Соловова Е.Н. *Методика обучения иностранным языкам: Базовый курс лекций. Пособие для студентов пед. вузов и учителей*. – М.: Просвещение, 2002. – 239 с.

10. Фадеев В.М. *Домашнее чтение в старших классах, його організація і прийоми контролю* / В.М. Фадеев // *ІЯШ* – 1979. – № 6. – С. 28 – 30.

11. Шерстюк О.М. *Навчання читання з використанням дидактичних матеріалів для самостійної роботи в старших класах середньої школи* / О.М. Шерстюк, І.М. Шульга // *Іноземні мови*. – 2003. – № 4. – С. 15 – 20.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2014